

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 2

*Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
соціалізація та соціальна адаптація особистості”,
м. Київ, МАУП, 14 травня 2010 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2011

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Туриніна О. Л., канд. психол. наук, проф. — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім О-72 “Персонал”, 2010 —

Вип. 2 : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, м. Київ, МАУП, 14 трав. 2010 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), О. Л. Туриніна (відп. ред.). — 2011. — 208 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: соціалізація та соціальна адаптація особистості”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
- © ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011

ЗМІСТ

К. В. Корсак

*Альтруїзм — найвища цінність освіти
і виховання у XXI столітті.....* 5

М. П. Лукашевич

*Соціологія соціальної роботи:
дослідницькі можливості проблем
соціалізації людей з особливими
потребами.....* 11

Ю. М. Сафонов

*Стандартизація освіти як складова
інноваційно-прогресивного впливу
на підготовку студентів фахових
спеціальностей.....* 16

М. І. Рудакевич

*Шляхи та умови розвитку творчого
мислення студентів вищого
навчального закладу.....* 18

К. І. Приходченко

*Шляхи та умови розвитку професійних
якостей педагога.....* 20

Л. Б. Шостак

*Бізнес-освіта в Україні: проблеми
і перспективи розвитку.....* 24

Н. М. Чернуха

*На шляху до толерантності
та взаєморозуміння як пріоритетних
складових соціальної самореалізації
сучасної молоді.....* 30

О. В. Баєва

*Система вищої освіти в США:
державно-громадські засади
управління.....* 34

П. Валла, В. В. Мироненко,

І. Г. Саєвич

Евтифроніка та її завдання..... 39

О. М. Рудакевич

*Студентські дебати як ефективний
засіб формування політичної
культури молоді.....* 43

В. П. Савельєв

*Кризові явища в системі вищої освіти
України та деякі шляхи їх подолання.....* 45

Ф. М. Медвідь

*Сучасний український виховний ідеал
в умовах необхідності зміцнення
національної єдності.....* 51

І. М. Найдьонов

*Інтерактивне навчання в системі
підготовки менеджера освітніх
організацій.....* 56

Т. І. Науменко

*Використання комп'ютера
в дошкільному закладі в період
адаптації дітей раннього віку.....* 61

Л. І. Романовська

*Соціальна робота в Україні в контексті
системного підходу.....* 66

В. В. Шконда

*Синергетика в образовательной
деятельности.....* 72

В. В. Токар

*Ціннісні пріоритети освіти в контексті
посткризової мобілізаційно-інноваційної
моделі співрозвитку України.....* 74

Л. О. Згала-Лозинська

*Особливості активізації процесу
навчання студентів із застосуванням
інтернет-технологій.....* 78

В. А. Гапоненко

*Напрями підвищення рівня викладання
політичної науки в Україні.....* 82

В. М. Колтаков

*Проблема поняттєво-категоріального
апарату в педагогіці розвитку.....* 87

С. В. Капранов

*К вопросу мониторинга здоровья студентов
и ученической молодежи в современных
социокультурных условиях Украины.....* 96

СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ВИХОВНИЙ ІДЕАЛ В УМОВАХ НЕОБХІДНОСТІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 2, 2011, 51–55

“...потрібен такий спосіб мислення, який дає змогу мати в Лондоні одночасно пам'ятники Карлові I і Оліверові Кромвелю. Така позиція не означає, що не можна критикувати окремих осіб, угруповання чи ідеї, або ставати на якусь з двох протилежних сучасних позицій. Але вона вимагає всеохоплюючого підходу, за якого минулі й сучасні надбання та матеріальні досягнення нації розглядаються як спільне надбання...”

Іван Лисяк-Рудницький

В епоху глобалізації, інтернаціоналізації економічного розвитку особистість як головний інвестиційний ресурс здатна забезпечити інтелектуальний, технологічний прорив у XXI ст. Творення нового духовно-інформаційного простору на основі поєднання національних цілей, інтересів і цінностей із загально визнаними гуманітарними стандартами має забезпечити справжній культ духовності, гідно піднести суспільний престиж та авторитет інтелекту, знань, освіченості, сприяти остаточному відродженню духовної конституції українського народу, повернення всіх генетично властивих йому кращих рис, якостей та чеснот і збагачення їх новими, народженими вже сучасною добою [6, 400].

Перед педагогами стоїть конкретна мета, як справедливо зазначав Л. С. Вигодський, підготовка покоління нової епохи відповідно до тієї історичної ролі, яка випала на його долю. По-сучасному звучать слова Софії Русової: “Життя не жде: воно кличе нас до роботи, і доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми переведемо в життя дороге, велике гасло: вільна національна

школа для виховання вільної, свідомої, дужої нації”.

Етнопедагогіка — це галузь педагогіки, яка розкриває погляди народу на мету, завдання, форми, методи і засоби навчання й виховання у дусі національних виховних традицій. Це історично складена система народних знань і вмінь у справі навчання й виховання підростаючих поколінь, яка є невід'ємною частиною національної духовності [9; 10]. Поняття народна педагогіка та етнопедагогіка збігаються, однак перше частіше використовують у літературі на означення донаукових педагогічних знань і тих, що існували й існують поза теоріями і науковими системами та впливають з живого досвіду підготовки до життя підростаючих поколінь; друге ж переважно вказує на національну самобутність, етнічну специфіку й оригінальність традиційних педагогічних знань. Термін “народна педагогіка” ввів у науковий обіг в Україні О. Духнович. Якщо терміном “народна педагогіка” оперують здебільшого з метою зіставлення традиційно народних знань з науковими, то термін “етнопедагогіка” підкреслює локальні особливості цих знань.

Етнопедагогічні знання знайшли свій вияв у народних виховних традиціях, фольклорних творах, звичаях та обрядах, ритуалах і святах, якими супроводжуються події у житті дітей і молоді, їхніх іграх, досвіді національного виховання.

Цінність етнопедагогіки в її органічній єдності з укладом життя народу, його історією, культурними і побутовими традиціями, ідеї та засоби народної педагогіки, порівняно з багатьма засобами, ідеями наукової педагогіки, глибше і повніше втілюють у собі національну духовність, тобто національну психологію, філософію, світогляд, ідеологію тощо. Саме тому етнопедагогіка становить основу національної системи виховання.

Головними навчально-виховними засобами етнопедагогіки є: рідна мова, усна народна творчість (фольклор), національна міфологія і символіка, народне мистецтво, національні традиції, звичаї і обряди, народні ігри та іграшки тощо. Ці засоби виховання, що ввібрали в себе досвід тисячолітнього буття народу, як коріння для повноцінного розвитку родинного, громадянського виховання, педагогічної науки, всієї системи національного виховання.

Українська етнопедагогіка складається з розділів: народне дитинознавство, народна дидактика, народна виховна практика (її основа — батьківська педагогіка) і народна педагогічна деонтологія [11].

Українська етнопедагогіка виросла з виховних традицій слов'янського світу; її генетичну основу становить народна педагогіка Київської Русі. Своїм корінням вона сягає сивої давнини — родового суспільства, в якому формувались традиції громадянського виховання і особливої ролі літніх людей у ньому; материнського роду, де на перший план у вихованні виступає жінка-мати; патріархального ладу, коли у вихованні посилюється роль чоловіка; періоду класового розшарування і закріплення головних виховних функ-

цій за сім'єю, усі ці моменти розвитку етнопедагогіки знайшли своє відображення в її традиційних формах і засобах, а також у вітчизняній педагогічній термінології [1; 3].

У добу Київської Русі сформувались народні виховні ідеали, головними серед яких були: **сповнений власної людської гідності трудівник — селянин — орач і мужній захисник своєї Вітчизни**, що зафіксовано в давньоруських билинах або старинах.

Народна педагогіка у цей період високо цінує християнську доброчесність та освіченість, бо “Учення — світ, а невчення — тьма”.

Традиції етнопедагогіки Київської Русі видозмінювались разом з розвитком українського етносу в наступні епохи. Перейшовши з загальнонародної виховної системи у зв'язку з класовим розшаруванням давньоруського суспільства в нижчі верстви, у сферу етнографічного селянського побуту, виховні традиції українського народу утверджувались у нових поколіннях, і цей процес не переривався ніколи.

Упродовж історичного розвитку українського народу зміни у вихованні молодих поколінь виявлялись у нових традиціях, ідеалах. У них знайшли своє відображення литовське, польське панування, турецько-татарська навала, доба національно-визвольних змагань і Запорозької Січі, занепад української державності й боротьба за її утвердження у XIX–XX ст. Формувалась ментальність українського народу, зміцнювалась його національна самосвідомість, створювались нові виховні ідеали. Виховний ідеал — це досконала особистість, що найбільшою мірою відповідає інтересам народу, виражає сутність його прагнень.

Таким **загальнонаціональним ідеалом на довгі часи стає запорозький козак** — лицар честі й мужній захисник незалежності Батьківщини. У ньому народ втілює своє споконвічне прагнення до волі, своє розуміння національної

гідності українця. Він є уособленням народного розуміння фізичної витривалості, чоловічої вроди, а також високих моральних якостей — поваги до старших, співчуття до скривджених, почуття справедливості, товариськості, душевної щедрості й тонкого гумору. Козацька система виховання, козацький вишкіл, що мали місце у Запорозькій Січі, поширювались по Україні, ставали набутком усіх молодих поколінь нашого народу. Не було і нема вищої оцінки для нашої молоді, ніж оцінка “козак”. Цей ідеал і сьогодні допомагає молодому поколінню усвідомити державотворчі інтереси нашого народу, спонукає до активної діяльності в ім'я України [7, 242].

Виховання вільнолюбства і прагнення до соціальної справедливості посідало в народній педагогіці одне з провідних місць. У XVIII–XIX ст. ця ідея, поряд з ідеалом **козака**, пов'язується з ідеалами **гайдамаки й опришка**, зокрема з ватажком гайдамацького руху на Поділлі Устимом Кармелюком і ватажком опришківського руху в Карпатах Олексом Довбушем.

У XX ст. в українській етнопедагогіці сформувався ще один **ідеал борця за самостійність і незалежність держави. Це — січовий стрілець**, що в народній традиції тісно пов'язується з ідеалом козака. Жертовність найкращої частини українського козацтва, покладена на вівтар нашої державності, є могутнім стимулом щодо подолання душевної апатії, національного нігілізму, для пробудження державотворчої активності сучасної української молоді.

Поряд з цими ідеалами, що витворювались у результаті конкретних історичних подій, в українській етнопедагогіці є ще один сталий ідеал — **господар**. Сформований на ґрунті хліборобського устрою життя, цей ідеал завжди відображав інтереси всього українського народу; з ним пов'язувалися надії на творче вдосконалення людини через працю. Господар — це порядок і лад у всьому,

достаток, гідне людини життя, слідування народним хліборобським традиціям, спостережливість і кмітливість, стабільність і впевненість у завтрашньому дні, забезпечена старість і щаслива доля дітей [8, 340–342].

В українській етнопедагогіці чітко простежуються **головні принципи, або засадничі ідеї, виховання**: природовідповідність, культуровідповідність, народність виховання, його трудовий характер, зв'язок виховання з життям, єдність виховного й освітнього елементів у єдиному педагогічному процесі.

Виховання тісно пов'язане з вихованням патріотизму, як однієї з найважливіших моральних якостей особистості. Григорій Ващенко розрізняв патріотизм стихійний, несвідомий і свідомий. На його думку “несвідома любов до Батьківщини і полягає в тому, що людина органічно зростається з рідною природою, своїми земляками, в першу чергу зі своєю родиною й сусідами, з національними традиціями, світоглядом і мовою. Ця любов, будучи навіть стихійною, несвідомою, часто досягає великої напруженості...” [2, 287].

Саме ця любов стає основою свідомої любові до Батьківщини, справжнього патріотизму. “Справжній патріот, — писав Г. Ващенко, — любить Батьківщину в цілому і не відвертається від неї тому, що її нарід має деякі негативні риси або тому, що в минулому він робив ті чи інші помилки... Справжній патріот не обмежується пасивною любов'ю до свого краю і народу, до його сучасного й минулого, до його мови й культури. Він активно працює для свого народу, прагнучи піднести його культуру й добробут, переборювати його негативні риси й вдосконалювати риси позитивні. Для патріота дорога честь своєї Батьківщини, і він захищає її словом і ділом... Кожний нарід, як і кожна людина, має своє покликання. Справжній патріот мусить знати його і всі сили свої спрямувати на здійснення цього покликання.

Найвищою формою патріотизму є жертвенна любов до Батьківщини” [2, 288].

Ідеал (з грецьк. — першообраз) — це уявлення про найвищу досконалість, котра як взірєць, норма і мета визначає спосіб і характер діяльності людини або соціальної групи. Він є усвідомлення суб'єктом діяльності своїх потреб та недовершеності наявної дійсності й, відповідно, необхідності її реального перетворення. Ідеал, на думку фахівців, виступає як певна єдність об'єктивного і суб'єктивного. Об'єктивність ідеалу полягає в тому, що він виникає як об'єктивна необхідність у розвитку суспільства, вказуючи на його реальний стан та об'єктивні тенденції подальшого поступу. Суб'єктивність ідеалу пов'язана з тим, що він є суб'єктивним за своєю формою. Залежно від сфер людської життєдіяльності формуються суспільні, політичні, етичні, виховні, наукові ідеали, утворюючи своєрідний світоглядний і регулятивний стержень цілепокладаючої діяльності людини. В різних типах культури формуються різні ідеали, які залежать не лише від типу культури, а й від рівня її розвитку. В силу

цього, ідеал є не тільки соціально-культурним, а й історичним поняттям [5, 231].

Поняття українського виховного ідеалу, на авторитетну думку професора О. Вишневського, найбільш глибоко розкрито в працях Г. Ващенка: “Виховний ідеал”, “Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру”, “Проект системи освіти в самостійній Україні” та ін.

В основу своїх поглядів на ідеал українського національного виховання Г. Ващенко поклав закони віри в ідеали добра, намагання творити і відстоювати це добро. Вихована на цих засадах людина у своїй поведінці керується вірою, утверджуючи її навколо себе і в самій собі.

Водночас людина народжується і живе як єство соціальне, у конкретному

національному середовищі, належить до певної спільноти, що вирізняється серед інших спільнот особливим енергетичним полем, своєю мовою, культурою, зв'язками з минулим, звичаями і обрядами і яка зветься нацією. Саме звідси, з походження людини, починається для неї поняття свого етносу, народу, нації. Звідси її коріння [3, 83].

Таким чином, ідеал українського виховання ґрунтується на двох головних цілях: служіння Богові та служіння своїй нації. Бог — це абсолютна Правда, Любов, Справедливість, Краса тощо. Нація — реальна земна спільнота, в житті якої повинні реалізуватися її власні та загальнолюдські цінності. У педагогічному сенсі виховний ідеал — це людина, яка служить Богові та Україні. Зміст цих понять репрезентує вершину піраміди цінностей виховання. Бог є Абсолют, а водночас джерело моралі і Головний Моральний Авторитет. Він єдиний для всіх людей, і цим визначається вселюдський характер моралі та вселюдські моральні обов'язки людини. Поняття України репрезентується передусім як згусток тих цінностей (ідеалів, понять, норм), які впливають з обов'язків людини щодо свого народу і своєї Вітчизни.

Формула “служіння Богові і Україні” в системі поглядів Г. Ващенка впливає на зміст виховання і має ключову роль. По-перше, вона вказує на ідеальну природу цінностей, які засвоюються людиною найперше з допомогою віри. Бо ідеали і віра завжди йдуть в єдності, не існують окремо. По-друге, ідеал служіння Богові й Україні вказує на ієрархію в системі. Бог і мораль, що від Нього, — це те, з чого починається людина. Батьківщина — це те, що є другим після Бога. Місце цих понять у свідомості людини чітко визначене. Водночас обидва вони, ці поняття, у системі розташовані над іншими ярусами піраміди цінностей і надають їм своє звучання [4, 17].

Як бачимо, Г. Ващенко у трактуванні виховного ідеалу спирається на виховну традицію українського народу, на етнопедагогіку. Його погляди впливають з наукових засад наших духовних попередників — митрополита Іларіона, Володимира Мономаха, Івана Вишенського, Петра Могили, К. Ушинського, Г. Сковороди, П. Юркевича, Т. Шевченка, І. Франка та ін.

Виховним ідеалом, на думку Г. Ващенка, “треба визнати лише той, що витримав іспит історії, найбільш відповідає психології народу та його призначенню, увійшов у психіку народних мас, відбитий у народній творчості і в творах кращих митців і письменників, що стали духовними провідниками свого народу” [1, 104].

Розроблений Г. Ващенко ідеал українського виховання, який втілений у конкретних історичних постатях та літературних образах, виступає синтезом загальнолюдського і національного і, на наш погляд, найбільше відповідає українській традиції та потребам сучасного виховання в умовах консолідації сучасної української нації та необхідності зміцнення національної єдності.

Література

1. *Ващенко Г.* Виховний ідеал. Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. — Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994. — 191 с.
2. *Ващенко Г.* Виховання волі і характеру. — К.: “Школяр”, 1999. — 385 с.
3. *Вишневський О.* Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. — Львів, 1996. — 238 с.
4. *Вишневський О.* Григорій Ващенко на тлі актуальних завдань сучасної української педагогіки (етюди системного аналізу) // Ващенко Г. Твори. Т. 4. Праці з педагогіки та психології. — К.: “Школяр” — “Фада” ЛТД, 2000. — С. 3–29.
5. *Завгороднюк В.* Ідеал // Філософський енциклопедичний словник. — К.: Абрис, 2002. — С. 231.
6. *Карпенко М. М.* Освіта як засіб соціалізації та самореалізації особистості // Україна в 2005–2009 рр.: стратегічні оцінки соціально-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2009. — С. 398–411.
7. *Медвідь Ф.* Етнопедагогіка // Політологічний словник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К.: МАУП, 2005. — С. 241–242.
8. *Медвідь Ф.* Виховання української еліти системою національної освіти в умовах консолідації сучасної української нації // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. — К., 2006. — Т. 2. — С. 337–346.
9. *Стельмахович М. Г.* Народна педагогіка. — К., 1996.
10. *Сявак Є. І.* Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. — К., 1974.
11. *Українське народознавство:* Навч. посіб. / За ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. — Львів, 1994.